

מטעמי תורת זילים

פרשת בהר – מעלתה של מדת הענוה

התורה פתחה את הפרשה בפסוק "וַיַּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר" (ויקרא כה, א) ללמד שבהר סיני נאמרו כל המצוות בכללותן ודקדוקן (רש"י ויקרא כה, א). וה' בחר להוריד את שכנתו דווקא על הר סיני שהוא השפל שבהרים (שער החצרי לר' דוד בן שמעון סימן קצא ד"ה איתא בילקוט) ולא להגביה את ההר למעלה (יצמח דוד' למחבר שו"ת בית דוד פרשת ויצא דף פ ע"ב ד"ה ובוה יובן), בכדי שילמדו ממנו יתברך את מדת הענוה (יצמח דוד' למחבר שו"ת בית דוד פרשת ויצא דף פ ע"ב ד"ה ובוה יובן, 'דברים אחדים' להחיד"א דרוש יא שבת כלה דף נ ע"ב ד"ה ועוד אפשר לומר). ויש רמז לכך בשמו של הר סיני שעם הכולל הוא יוצא גמטריא 'ענוה' (שער החצרי לר' דוד בן שמעון סימן קצא ד"ה איתא בילקוט).

ויש להתבונן, מהי חשיבותה ומעלתה של מדת הענוה שהקב"ה ביקש ללמד את עם ישראל לנהוג בה במשך כל אורח חייהם?

חטא הנחש הקדמון היה בגאוה לכן הכנעתו במדת הענוה

הגאוה היא שורש הנחש הקדמוני (מגלה צפונות' חלק א' למחבר 'שבט מוסרי' פרשת בראשית ד"ה והלוחות ידוע מאמר). לכן כאשר הנחש הלך ונגע באילן על מנת להראות לחוה שהנגיעה בעץ לא ממייתה, צווח האילן כנגד 'הנחש' (פרקי דרבי אליעזר' פרק יג ד"ה הלך הנחש) שהוא היה הס"מ בעצמו (תיקוני זוהרי' תיקון סא דף צד ע"א ד"ה קול דהוה אויל) ואמר לו "רשע אל תיגע בי!" (פרקי דרבי אליעזר' פרק יג ד"ה הלך הנחש, 'תיקוני זוהרי' תיקון סא דף צד ע"א ד"ה קול דהוה). וכן הוסיף ואמר לו "אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנדני" (תהלים לו, יב) (ספר הליקוטים' להארי"י ז"ל על תהלים לו, יב סימן לג ד"ה אל תבואני) לפי ששורשו ודרכו של הנחש הרשע היא הגאוה (עפ"י מגלה צפונות' חלק א' למחבר 'שבט מוסרי' פרשת בראשית ד"ה והלוחות ידוע מאמר) וכן דרכו של הס"מ הנקרא 'אל זר' להתלבש בגאות (מדרש תלפיות' ענף גאוה ד"ה א"ה כיון שיעקב ועשו) שצד הסטרא אחרא הוא גאוה ממש (הרמ"ד וואלי' ספר הליקוטים' חלק ב פרק יחודים ד"ה ענין שם הוי"ה ב"ה). ולכן הנחש פיתה את חוה לאכול מעץ הדעת על ידי ה'גאוה' כשאמר לה "כי פיוס אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם פאלקים" (בראשית ג, ה) (ארץ החיים' לר' אברהם חיים הכהן על התהלים מזמור לו, יב, עפ"י הקדמה של 'סמיכת חכמים' לר' נפתלי כץ דף כח ע"ב טור ב).

האילן צווח כנגד הנחש שלא יבוא בו "רגל גאוה" (תהלים לו, יב) כי הוא האילן היה 'רגל ענוה', ואין לגאוה עסק עם הענוה שהן שתי קצוות שכל אחד סותר את השני (שתי ידות' על התורה לר' אברהם חזקוני פרשת תצוה דף סג ע"ב ד"ה ומעטה לפי זה). ורקמו לכך שהעץ היה 'רגל ענוה', לפי שהאילן היה עץ ועליו ענבים וממנו לקחה חוה וסחטה ושתתה ואחר כך נתנה גם לאדם הראשון, כאשר התיבה 'ענבים' היא בגמטריא 'עקבי' לרמוז על מדת הענוה שנאמר בה "עקב ענוה יראת ה'" (משלי כב, ד) (שתי ידות' על התורה לר' אברהם חזקוני פרשת תצוה דף סג ע"ב ד"ה ועתה נתבאר חטא). עיקר כוחו של הנחש היה בגאוה לכן עונשו היה שנקטעו רגליו כדי שלא יגביה' למעלה שנאמר "ויאמר ה' אלקים אל הנחש כי עשית זאת ארוור אתה מפל הבהמה ומפל חית השדה על גחנך תלך ועפר תאכל כל ימי חייך" (בראשית ג, ד). וזה הטעם שביטול כוחו של הנחש והשטן הוא על ידי כוח הענוה (יאמרי נועם' לר' מאיר מדזיקוב לפסח דף ז ע"א ד"ה כי ידוע אשר חמץ), ושעיקר גבורת כבישת היצר הרע היא במדה זו שבה היה התחלת פיתוי הנחש הקדמון (פרי צדיק' לר' צדוק הכהן מלובלין פרשת ראה אות ז ד"ה ברכתו מכל הימים).

הענין יש בכוחו להתגבר על יצרו הרע ולכפות אותו (זרע שמשון' לר' שמשון נחמני פרשת בהעלותך דף קיה ע"ב ד"ה והאיש משה ענו מאוד), כי הענוה מחלישה את היצר והוא לא יכול להחטיאו. ואז הענין יכול לאכול ולשבוץ ואין לו פחד שיתגבר עליו יצרו וישכח את ה' יתברך, כי אף על פי שאוכל ושובע הוא יכול להלל את ה' ולדרוש אותו ועל כך נאמר "יאכלו ענוים וישבעו" (תהלים כב, כז) (זרע שמשון' לר' שמשון נחמני פרשת בהעלותך דף קיה ע"ב סוף ד"ה יש לתת טעם למה). וכן נרמז בפסוק "וילאחו צדיק דרכו ויטהר ימים יסיף אמוץ" (איוב יז, ט) שהראשי תיבות עם הכולל יוצא בגמטריא 'ענו' כי עיקר הכל היא הענוה. וכוונת הפסוק לומר שאם ירצה האדם להתמיד בצדקותו ולהוסיף יום יום, אז שיהיה ענו ובוזה יוכל לעשות פאות נפשו הטוב (חומת אנך' להחיד"א על איוב פרק יז ד"ה אינ אפשר לרמוז), שאין יצר הרע שולט בו (חומת אנך' להחיד"א ספר ישעיה כו על הפסוק 'ענו לנו ישועה', יקריט ארבע' על התורה לר' רחמים חורי מתונים סוף פרשת ויחי בחלק 'דור רביעי' ד"ה אי נמי על פס). וכל שכן אם יש באדם שפלות אמיתית (נחל קדומים' להחיד"א פרשת חקת אות ד), כלומר שיכול לראות בזיונו ולחשוב שכך ראוי לו (ארץ החיים' על תהלים מזמור לו בביאור אות א), שאז היצר הרע בורח ממנו כמו מפני האש (נחל קדומים' פרשת חקת אות ד).

הסטרא אחרא לא שולט ולא מקטרג על אדם שיש בו מדת הענוה

מי שיש בו באמת (חומת אנך' להחיד"א פרשת טהרה אות ב ד"ה הרי מי שהוא עניו) ענוה, אזי אין הסמא"ל יכול לשלוט בו (נגיד ומצוה' דף קצג ד"ה ענוה בגי' סמא"ל לרמוזי' בשם הארי"י ז"ל, 'מגן אבות' לר' מאיר ביקיאים פרק ה ד"ה יהנה כתב הרבי בשם הארי"י ז"ל, 'דרך חכמה' למהר"ל פוחוביצר דף סג ע"א נתיב הלי"ב אות ד ד"ה 'ובכתבי הארי"י ז"ל בתוך כתבי הארי"י ז"ל, 'חומת אנך' להחיד"א על ספר איוב פרק יז ד"ה יעל כן אמרתי' בשם הארי"י ז"ל, 'חומת אנך' להחיד"א פרשת טהרה אות ב ד"ה הרי מי שהוא עניו, 'מדבר קדמות' להחיד"א מערכת עין אות ז ערך ענוה מר' אברהם הלוי ברוכים תלמידי הארי"י ז"ל, 'חומת אנך' להחיד"א פרשת ויצא פרק כח אות ב ד"ה ובהכי ניחא בשם גורי הארי"י ז"ל, 'מדרש לפירושים' לר' אליעזר מסטריוב דרוש השלושים ענוה ד"ה 'ונודע מ"ש מגורי הארי"י ז"ל' ולא לקטרג עליו (נגיד ומצוה' למהר"ל צמח דף קצג ד"ה ענוה בגי' סמא"ל לרמוזי' בשם הארי"י ז"ל, 'דרך חכמה' למהר"ל פוחוביצר דף סג ע"א נתיב הלי"ב אות ד ד"ה 'ובכתבי הארי"י ז"ל מתוך כתבי הארי"י ז"ל, 'מדרש לפירושים' דרוש השלושים ענוה ד"ה 'ונודע מ"ש מגורי הארי"י ז"ל' ד"ה ונדע) והוא ניצול ממנו (חומת אנך' להחיד"א על ספר איוב פרק יז ד"ה יעל כן אמרתי' בשם הארי"י ז"ל). והסימן לכך ש'ענוה' בגמטריא יוצא 'סמא"ל' (חומת אנך' להחיד"א פרשת ויצא פרק כח אות ב ד"ה 'ובהכי ניחא' בשם גורי הארי"י ז"ל, 'מגן אבות' לר' מאיר ביקיאים פרק ה ד"ה יהנה כתב הרבי בשם הארי"י ז"ל, 'חומת אנך' להחיד"א על ספר איוב פרק יז ד"ה 'ועל כן אמרתי' בשם הארי"י ז"ל).

לכן דוד המלך ייסד את בקשתו על הענוה דווקא בתחילת מזמור קל"א שבתהלים "שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לפני ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדלות ובגפלאות ממיני: אם לא שפיתי ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי: נחל ישאל אל ה' מעתה ועד עולם" (תהלים קלא א-א) לפי שמספר המזמור 'קלא' יוצא בגמטריא 'ענוה' וגם בגמטריא 'סמא"ל', וזה כדי ללמד שאותו העניו שאין בו גאוה (נגיד מצוה'

דף קצג ד"ה ענוה בגי' סמא"ל לרמוז, 'ידעת חכמה' למהר"ל פרחוביצ'ר בשער התשובה פרק ארבע ועשרים דף לו ע"ב טור א ד"ה ובכתבי האר"י ז"ל, 'דרך חכמה' למהר"ל פרחוביצ'ר נתיב לב הענוה דף סג ע"א ד"ה ובכתבי האר"י ז"ל) **הוא דָּבֵק בַּה' עַל יְדֵי הָעֲנוּה', וּמִבְטֵל אֶת הַסִּמּוּל מִלְשֵׁלוֹט בּוֹ** (נפתח עינים' להחיד"א על גמי' בבא קמא דף צב ע"א ד"ה 'בירא דשית' בשם ר' אברהם הלוי ברוכים שהיה בזמן האר"י ז"ל, 'מראית העין' להחיד"א על מסכת ברכות דף יז ד"ה 'וזאת שנית הענוה והשפלות' בשם ר' אברהם הלוי ברוכים ובשם גורי האר"י ז"ל, 'חומת אנך' להחיד"א פרשת ויצא פרק כח אות ב ד"ה 'ובהכי ניחא' בשם ר' אברהם הלוי ברוכים) **או לקטרג עליו** (ארץ החיים' על התהלים לר' אברהם חיים הכהן על תהלים מזמור קלא אות ש). **רק צריך אותו העניו להיזהר מאוד מפני הגאווה כדי שלא יגרום בעוונותיו שיתאחז בו שוב הסי"מ** (דרך חכמה' למהר"ל פרחוביצ'ר נתיב לב הענוה דף סג ע"א ד"ה ובכתבי האר"י ז"ל, 'ידעת חכמה' למהר"ל פרחוביצ'ר בשער התשובה פרק ארבע ועשרים דף לו ע"ב טור א ד"ה ובכתבי האר"י ז"ל).

לכן אם האדם רוצה להסיר מעליו את הסי"מ המקטרג צריך שִׁיֵּאָחַז בַּמִּדַּת הָעֲנוּה (ארץ החיים' לר' אברהם חיים הכהן על תהלים מזמור קלא בביתא אות ש' ד"ה התיקון). **ויש במדה הזאת כוח שאפילו אם נגזרה מיתה על החוטא הרי שעל ידי מדת הענוה מתבטלת הגזירה. וכן אם נגזר עליו חלילה שימותו בניו או שהוא ייצא בגלות הרי שעל ידי הענוה מתבטלת מעליו הגזירה** (ארץ החיים' על התהלים מזמור קטז בפסוק 'דלותי ולי יושיע' אות ט, הקדמה לפירוש 'ארץ ישראל' לר' ישראל אהרן מבקטשצוויץ על ספר 'ארץ החיים' ד"ה 'אר"א' כל האומר' מאירץ החיים, 'ידבש לפי' להחיד"א מערכת ע אות ב כפי שמשמע מאירץ החיים) **היות שהסיר מעליו את 'המקטרג' ועמו הוסרה גם הגזירה שהביא** (הקדמה לפירוש 'ארץ ישראל' לר' ישראל אהרן מבקטשצוויץ על ספר 'ארץ החיים' ד"ה 'אר"א' כל האומר). **וכך על ידי הענוה מתבטלים מעל האדם כל הגזירות הרעות** (ידבש לפי' להחיד"א מערכת ע אות ב עפ"י 'ארץ החיים') **לכן כאשר הלל הזקן שהיה עניו גדול מאוד שמע קול צווחה בעיר הוא אמר "מובטח אני שאין זה בתוך ביתי!"** (ראה גמי' ברכות דף ס ע"א) (ידבש לפי' להחיד"א מערכת ע אות ב, הקדמה לפירוש 'ארץ ישראל' לר' ישראל אהרן מבקטשצוויץ על ספר 'ארץ החיים' ד"ה 'אר"א' כל האומר) **כי הוא הסיר את המקטרג על ידי גודל ענוותנותו, ממילא גם אין גזירה וצווחה בביתו** (הקדמה לפירוש 'ארץ ישראל' לר' ישראל אהרן מבקטשצוויץ על ספר 'ארץ החיים' ד"ה 'אר"א' כל האומר).

צדיק שיש בו מדת ענוה יכול גם להשפיל את 'הסטרא אחרא' (תפארת שלמה' לר' שלמה הכהן מרדאמסק רמזי פסח ד"ה מלכותך ראו בניך). **וכן עשה יעקב אבינו שהיה עניו מאוד אף יותר מאבותיו שהיו בעצמם כבר ענותנים גדולים** (הקדמה לסימכת חכמים' דף כט ע"א טור א – ב ד"ה דמהאי עממא) **וכפי שנרמז לו בשעת חלום הסולם "וַיַּחֲלֵם וְהִנֵּה סֹלֶם מֵצָב אֲרָצָה וְרֵאשׁוֹ מְגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכָי אֶלְקִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ : וְהִנֵּה יְהוָה יְהוּיָה נֹצֵב עֲלָיו" (בראשית כח, יא) שראשי התיבות "וְהִנֵּה יְהוּיָה נֹצֵב עֲלָיו" יוצא התיבה 'עניו', וכן התיבה "סֹלֶם" שבפסוק הקודם היא גמטריא 'סיני' החר השפל מכולם (מגלה עמוקות' פרשת ויצא ד"ה ויצא יעקב מבאר שבע). **וכשבא יעקב להכניע את עשו הרשע שהוא השטן בעצמו, אז ביקש לעורר את מדת הענוה שבו ואמר "קִטְנִיתִי מִפְּלַח הַחֲסִדִים וּמִפְּלַח הָאֱמָת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֵת עַבְדְּךָ" (בראשית לב, יא) כדי שיעשה לו הקב"ה סגולה לבטלו ולא יהיה השטן שולט בו** (חומת אנך' להחיד"א פרשת וישלח פרק לב אות ב ד"ה ומעין דוגמא). **וכן משה רבינו שביטל את עצמו בענוה אמיתית היה יכול לגאול את ישראל מכל הטומאות והסטרא אחרא** (ילקוטי הלכות' לר' נתן אורח חיים א' הלכות נטילת ידים שחרי' ד, ד) **ולמנוע את התגברותם על ישראל בעת הליכתם במדבר על אף שהם הלכו במקום שלטונו של הסטרא אחרא** (הרמ"ד וואלי במדבר פרק יב פרשת בהעלותך על הפסוק 'והאיש משה עני').**

אדם שיש בו מדת הענוה נעשה מרכבה לשורה עליו השכינה

הבורא יתברך שמו הוא רם על כל רמים ואף על פי כן הענוה נמצאת בו, ואדרבא אין עניו יותר ממנו (דרך חכמה' למהר"ל פרחוביצ'ר נתיב הלי"ב אות ד ד"ה והנה עניו ענוה). **ואף 'השכינה' בעצמה נקראת 'ענוה'** (ראשית חכמה' שער הענוה פרק א ד"ה 'והכלל הוא כי בכל' מתיקוני זוהר, 'משנת חכמים' לר' משה חגוני על קנייני התורה תחילת חלק 'המעלה השביעית בענוה' אות רנח מתיקוני זוהר). **"וכל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו"** (ראה גמי' מגילה דף לא ע"א בשם ר' יוחנן) **כי הוראת שמו הגדול יתברך מראה על ענוותנותו, שהרי שמו יהו"ה לקוח מאותיות שהגמטריא שלהם כאשר הן במילוי כזה 'יוד הא ויו הא', הוא המועט מכל שאר אותיות הא"ב** (ועמודי שש' למחבר ספר 'כלי יקר' על התורה בחלק 'עמוד דין' דף מ ע"א ד"ה ועל זה יסד אסף, 'ארץ החיים' על התהלים לר' אברהם חיים הכהן מזמור לו על הפסוק 'צופה רשע לצדיק' באות קטנה ה). **וכן בשם יהו"ה על פי הסוד האות 'י' הקטנה מעלתה גדולה יותר משאר אותיות השם, ועוד יותר ממנה הוא הקוץ הקטן שנכתב בתורה מעל האות 'י' – ללמד שבמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו** (תפארת שלמה' פרשת בהעלותך ד"ה והאיש משה עניו). **וכבר בתחילת הבריאה הראה ה' ענוה גדולה כאשר אמר בלשון רבים "נִעַשְׂה אֶתְּךָ בְּצַלְמֵנוּ כְּצִמּוֹתֵינוּ" (בראשית א, כו) להראות למלאכים שהוא כביכול נמלך בהם** (רש"י בראשית א, כו ד"ה 'נעשה אדם' קמא), **כי הוא אוהב את הענוה** (חומת אנך' להחיד"א על ישעיה ב' בפסוק 'ישח גבהות האדם').

לכן העניו והשפל הוא החביב בעיני אלקים (מדרש האיתמר' דרוש י לתשובה דף מה ע"ב סוף ד"ה וכן למדנו מצבא) **ודרכו של ה' יתברך להתקרב אל השפלים, וכפי שנאמר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכְּרֶיךָ אֶת שְׁמִי אֲבֹא אֶלֶיךָ וַיִּבְרַכְתִּיךָ" (שמות כ, כא) והכוונה כי שמו מורה על ענוותנותו כלעיל, ומי שמתנהג בענוה הוא מתקרב אליו** (ועמודי שש' למחבר ספר 'כלי יקר' בחלק 'עמוד דין' דף מ ע"א ד"ה ועל זה יסד אסף) **ומשרה את שכנתו עליו** (ראשית חכמה' שער הענוה פרק ג ד"ה המעלה העשירית, 'פני דוד להחיד"א פרשת עקב ד"ה אינא אפטר במי"ש) **ואותו האדם נעשה מרכבה לשכינה הקדושה** (פני דוד להחיד"א פרשת עקב ד"ה אינא אפטר במי"ש, 'פני דוד' להחיד"א פרשת ויצא אות כ ד"ה והנה ה' נצב עליו, 'חומת אנך' להחיד"א על ספר שמואל א' פרק טז ד"ה ואני בעניי, 'חומת אנך' ספר ישעיה פרק כט על הפסוק 'ויספו ענוים', 'מחשוף הלבן' לר' יעקב אבוחצירא פרשת נח דף יד ד"ה אי נמי עשה לך), **כפי שרמוז בפסוק "וַיִּסְפּוּ עֲנוּיָם בַּה' שְׂמֵחָה" (ישעיה כט, יט) (חומת אנך' להחיד"א ספר ישעיה פרק כט על הפסוק 'ויספו ענוים').** **וכן רמוז בפסוק "נִבְזָה בְּעֵינָיו נְמָאָס" (תהלים טו, ד) שסופי תיבות "בְּעֵינָיו נְמָאָס" יוצא בגמטריא שם 'אדני-י' עם הכולל, כי העניו ה"נְבָזָה" בעיני עצמו הוא נעשה מרכבה לשכינה** (ויסוף תהילות' להחיד"א על התהלים מזמור טו ד"ה רמזו בעיניו) (וראה 'יסוד יוסף' פרק יב ד"ה 'מה מאוד מוזהר האדם' שהביא מכתב של ר' חיים ויטאל זצ"ל בשם מורו רבו האר"י ז"ל וכן כתב כי העיקר על מנת לזכות לירוח הקודש' הוא להתנהג במדת הענוה מאוד ובתכלית השפלות ולהיזהר מן הכעס וההקפדה עיי"ש).

כאשר אדם הוא עניו באמת אז שורה עליו השכינה (אגרת הרמב"ן ד"ה וכאשר תתנהג במדת הענוה, 'קריית ארבע' על התורה לר' רחמים חורי מתוניס בחלק השמטות ד"ה אי נמי יובן) **אך צריך שיעשה שפיל בשבילה. כי הקב"ה יורד לדור עמו שנאמר "כִּי כֹה אֶמַר רָם וְנִשְׂאָ שֶׁכֶן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֹּן וְאֵת דְּפָא וְשִׁפְל רוח" (ישעיה נו, טו) כלומר על אף שה' "רָם וְנִשְׂאָ שֶׁכֶן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ" הרי שהוא יורד ודר עם מי שעושה עצמו "דְּפָא וְשִׁפְל רוח" ואז מגיעה עמו גם חלק 'השכינה' כדי לשרות עליו (וזהר פרשת תרומה דף קנח ע"ב ד"ה 'אומאי בגין דמאן רעיא מהימנא ועיי"ש). **ואם ידבנו לבו של האדם לתקן מדותיו וליישר דרכיו ומעשיו ולרדוף אחרי הענוה בתכלית השלימות, להיות עלוב ולא לעלוב, לשמוע חרפתו ולא להשיב** (ראשית חכמה' שער הענוה פרק ג ד"ה עוד מעלה ח' וט' בשם ר' יוסף גייקטיליא) **כך שיהיה מושלם במדת הענוה** (ידעת חכמה' למהר"ל פרחוביצ'ר בשער התשובה פרק ארבע ועשרים דף לו ע"ב טור א ד"ה 'ויז"ל תדי"א' בשם ר' יוסף גייקטיליא), **אזי לא רק שתשרה עליו השכינה אלא שגם לא יצטרך ללמוד מבשר ודם כי 'רוח אלקים' תלמדנו** (ראשית חכמה' שער הענוה פרק ג ד"ה עוד מעלה ח' וט' בשם ר' יוסף גייקטיליא, 'ידעת חכמה' למהר"ל פרחוביצ'ר בשער התשובה פרק ארבע ועשרים דף לו ע"ב טור א ד"ה 'ויז"ל תדי"א' בשם ר' יוסף גייקטיליא) **דעת** (פני דוד' להחיד"א פרשת עקב ד"ה אינא אפטר במי"ש).**

אדם צריך להיות נבזה בעיני עצמו ולהשפיל עצמו בכל דבר, ועל ידי זה זוכה להיות כלי שהקב"ה שוכן בו (וזהו פרשת פקודי דף רלג ע"א ד"ה כגוונא דא אית ליה) **כי כשאדם שפל בעצמו ועניו אז גורם שגם ה' יתברך משפיל ומצמצם עצמו אל זה האדם** (עבודת ישראל למגיד מקונויץ על מסכת אבות במשנה א ד"ה משה קבל תורה מסיני). אמנם יש כמה וכמה דרגות במדת הענוה זו למעלה מזו וצריך ללכת מדריגה אחר מדריגה, וכל מה שיעלה האדם יותר בשפלות כן יתווסף אצלו השראת השכינה (מאור עינים פרשת בראשית דף ה ע"ב ד"ה וזהו ששאלו). **ודבר זה הוא עמוד ויסוד לעבודה לתורה ולתפילה, כי כפי גודל הענוה כך יוכל האדם גם לקבל קדושה מהבורא יתברך מדה כנגד מדה** (עבודת ישראל למגיד מקונויץ על מסכת אבות במשנה א ד"ה משה קבל תורה מסיני) **והשכינה לא תסור ממנו**. וזה נרמז על ידי שלמה המלך בפסוק **"בְּכָל יַתְיָוִי הֵייוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים וְשָׁמֶן עַל רֵאשֶׁךָ אֶל יַחְסָר"** (קהלת ט, ח), שהתיבה **"לְבָנִים"** היא בגמטריא 'ענוה' עם הכולל, כי אין מה שילבן ויטהר את האדם כמו הענוה. ואם תתמיד **"בְּכָל יַתְיָוִי"** לרדוף אחרי מדה זו אזי **"וְשָׁמֶן עַל רֵאשֶׁךָ אֶל יַחְסָר"** שתהיה השכינה הנקראת **"שָׁמֶן"** תמיד על **"רֵאשֶׁךָ"** (מחשוף הלבו לר' יעקב אבוחצירא פרשת נח דף יד ד"ה אי נמי עשה לך).

השכינה שרתה על משה רבינו כי הוא היה עניו יותר מכל האדם

משה רבינו היה עניו גדול שלא קם כמוהו כפי שנאמר "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִי מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (במדבר יב, א) (הקדמה לספר 'סמיכת חכמים' ג' כח ע"ב טור ב), **לפי שהיה משפיל עצמו** (ילקוט חדשי ערך משה אות קמב) **בבחינת ומדרגת 'סיני', וכפי שנרמז עליו בלשון הפרקי אבות "מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מְסִינִי"** (אבות א, א) (עבודת ישראל למגיד מקונויץ על מסכת אבות במשנה א ד"ה משה קבל תורה מסיני), **וכן שמו 'משה' מורה על ענוותנותו כי שמו יוצא בדיוק בגמטריא 'זה הוא עניו מאד מכל האדם'** (יפתח עינים להחיד"א על מסכת אבות פרק א אות ו ד"ה גם אפשר). **ועל אף שמשה רבינו ידע את כל התורה כולה מתחילתה עד סופה והיא גם נקראת על שמו שנאמר "זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֵי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֻבְבָּהּ עַל כֵּן יִשְׁרָאֵל חֲקִים וּמְשֻׁפָּטִים"** (מלאכי ג, כב) **עם כל זה התנהג מאוד בענוה**. וְרָמַז לַכֵּן בְּתִיבוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵחֻמְשַׁת חוֹמְשֵׁי הַתּוֹרָה - **"בְּמִצְוֹתֶיךָ"** (בראשית ג, כח) **"מִסְעֵיֶיךָ"** (שמות מ, לח) **"סִינִי"** (ויקרא כו, לד) **"רְחוֹ"** (במדבר לו, יג) **"שְׂרָאֵל"** (דברים לד, יב), שאם מצרפים יחד את האות האחרונה בכל אחת מהתיבות הללו זה יוצא בגמטריא התיבה **'עניו'**, כפי שהיא נכתבה חסרה אות י' בפסוק **"וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִי מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"** (במדבר יב, א) (פענח רז"א פרשת בהעלותך דף כד סוף ע"ב ד"ה דבר אחר).

משה היה עניו ושפל בדעתו. לכן כאשר הקב"ה אמר לו ללכת אל פרעה ולהוציא את בני ישראל ממצרים שנאמר **"וְעַתָּה לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרֹעֶה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם"** (שמות ג, י) **ענה לו משה רבינו "מִי אֲנֹכִי כִי אֵלֶּךָ אֶל פְּרֹעֶה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם"** (שמות ג, יא) (ילקוט דודי פרשת שמות על הפסוק מי אנכי כי אלך אל פרעה). **ועוד כשבני ישראל התלוננו שאין להם אוכל במדבר שנאמר "וַיִּלְוֵנוּ כֵּן עַד־תָּבִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהָרֹן בְּמִדְבָּר: וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוֹתֵנוּ בְּיַד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבְּשָׂר בְּאֶרְצוֹנוֹ לָחֶם לִשְׁבַע כִּי הוֹצֵאתֶם אֶתְנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת כָּל הַקְּהָל הַזֶּה בְּרֶעֱבִיב" (שמות טו, ב-א) **ענו להם משה ואהרן בהכנעה "וַנַּחֲנוּ מֶה כִּי תִלְוֵנוּ עֲלֵינוּ"** (שמות טו, ז) **לפי שלא היו חשובים בעיני עצמם לכלום** (משנת חכמים לר' משה חגאי על קנייני התורה חלק 'המעלה השביעית בענוה' אות רסא). **וכן כאשר קרח ועדתו דיברו סרה על משה רבינו שנאמר "וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהָרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֵם כִּי כָל הָעֵדָה כָּל־קְדָשִׁים וּבְתוֹכְכֶם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'" (במדבר טו, ז) **מיד משה נפל על פניו כי היה עניו יותר מכל אדם** וכפי שנאמר **"וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו"** (במדבר טו, ז) (חומת אנך' להחיד"א פרשת קרח אות ג ד"ה וישמע משה ויפול על פניו).****

מגודל ענוותנותו של משה רבינו הוא הקטין את האות א' בתיבה **"וַיִּקְרָא"** שבפסוק **"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵלֶּה מוֹעֵד לְאָמַר"** (ויקרא א, א) **וכאילו כתוב וַיִּקְרָא כדי שִׁינְרָאָה כי נגלה אליו ה' רק בדרך מקרה** (יבעל הטורים ויקרא א, א). **וכן משה לא רצה לכתוב על עצמו שהוא עניו** (תפארת שלמה פרשת בהעלותך ד"ה והאיש משה עניו) **על אף שציוה אותו ה' יתברך** (אור החיים הקדוש שמות לד, כט ד"ה ובמדרש ר' יהודה בר נחמן) **כי לא החזיק את עצמו בכלל לעניו** (בת עין על התורה ספר דברים מגילת איכה ד"ה איכה אשא לבדי בשם הרב הקדוש מפולנאה). **לכן הוא השמיט את האות י' מהתיבה 'עניו' בפסוק "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִי מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"** (במדבר יב, א) (אור החיים הקדוש שמות לד, כט ד"ה ובמדרש ר' יהודה בר נחמן, תפארת שלמה פרשת בהעלותך ד"ה והאיש משה עניו, 'בת עין על התורה ספר דברים מגילת איכה ד"ה איכה אשא לבדי בשם הרב הקדוש מפולנאה). **ובשכר זה הקב"ה לקח את המעט שנשתייר בקולמוסו מהאות י' שלא נכתבה בתיבה "עניו"** (אור החיים הקדוש שמות לד, כט ד"ה ובמדרש ר' יהודה בר נחמן) **יחד עם המעט שנשאר בקולמוסו מהאות א' שהקטין בתיבה "וַיִּקְרָא", ועשה למשה רבינו שתי 'קרני הוד' אחת מימין ואחת משמאל שנאמר "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פְּנָיו"** (שמות לד, כט) (ראה שמות רבה' מז, ו) (ראבער תְּרִישִׁים בחלק כסא דוד פרק כב דף לו ע"א בהערה ד"ה יתבט ימין בשם הרמ"ע מפאנו).

משה רבינו היה מובחר הנבונים ואדון הנביאים (ישליה הקדוש תורה שבכתב פרשת בהעלותך אות יג ד"ה 'האיש משה'), אך לא שפחו הכתוב אלא רק במדת הענוה שנאמר **"וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִי מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"** (במדבר יב, א) (ישליה הקדוש תורה שבכתב פרשת בהעלותך אות יג ד"ה 'האיש משה', תפארת שלמה לר' שלמה מראמסקס פרשת בשלח ד"ה זה אלי ואנוהו) וזה משום שכל אותו הדור היה 'דור דעה' ונשמתם של כל ישראל היו כלולות במשה וחשובים היו, אלא שיתרונם של משה היה מצד גודל ענוותנותו על שאר ישראל (ישמן הטוב וזקן אהרן בחלק זקן אהרן לר' אהרן הכהן על מסכת שבת דף קכט ע"ב טור ב ד"ה הפירוש) **ובעבור הענוה הזאת זכה לכל הקדושות מיום היוולדו, וזכה לקבל את התורה מסיני** (יפתח עינים להחיד"א על מסכת אבות פרק א אות ו), **ולהיות השליח בין ה' יתברך לבין עם ישראל וכך לגשת יותר אל ה' ברוך הוא** (ישמן הטוב וזקן אהרן בחלק זקן אהרן על מסכת שבת דף קכט ע"ב טור ב ד"ה הפירוש) **כפי שנאמר "וּמֹשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים"** (שמות כ, יח). **ובכוח הענוה שרתה עליו השכינה בארץ** (ראשית חכמה שער הענוה פרק ג ד"ה המעלה העשירית, שערי קדושה לר' חיים ויטאל חלק ב שער ז) **וה' היה עמו, כי הוא בחר במי שמשפיל את עצמו** (הקדמת המחבר ר' בצלאל הדרשן בספרו 'פלא הרמון' ד"ה ובדרך קצרה).

וכן דוד המלך היה עניו מאוד ונעשה מרכבה לשכינה שנאמר "וַיִּלְךָ דָּוִד הַלּוֹךְ וְגָדוֹל וְה' אֲלָקֵי צְבָאוֹת עִמּוֹ" (שמואל ב' ה, י) (חומת אנך' שמואל א פרק כג על הפסוק ואתה תמלוך ד"ה ובוהו). **ובעבור הענוה שלו נאמר "וַיִּדְוֶה הוּא הַקְּטָן"** (שמואל א' יז, יד). **וגם דוד קרא לעצמו הרבה פעמים "עניו" כמו שנאמר "פְּנֵה אֶלִי וְחַנְּנִי כִּי יַחֲדִי וְעַנֵּי אֲנִי"** (תהלים כה, טו) **וכן "וַאֲנִי עָנִי וְאֶבְיֹן אֲלֵקִים חוֹשָׁה לִּי עֲזָרִי וּמִפְּלִטֵי אֲתָהּ ה' אֵל תִּתְאַחֵר"** (תהלים ע, ה) (זקוקין נזרוא ובעורין דאשא' סדר אליהו רבא פרק א ד"ה וניל לישם) **כי הוא החשיב עצמו ל"עני ואביון ונכאה לבב"** (תהלים קט, טו) (משנת חכמים לר' משה חגאי על קנייני התורה חלק 'המעלה השביעית בענוה' אות רסא). **וכן התנבאים והאמוראים חכמי התלמוד כולם היו ענוותנים ובעבור זה זכו לכתרה של תורה. וכל מה שהיו מלומדים בְּנִסְיָם והיה אליהו הנביא מתגלה אליהם והופיעה עליהם 'רוח הקודש', הכל היה על ידי מדת הענוה** (ייסוד יוסף פרק ז ד"ה ואם יתגאה וד"ה הפנס, יקב הישר' פרק ז ד"ה ואם יתגאה וד"ה ואם כן). **וגם ר' שמעון בר יוחאי היה עניו גדול מאוד על אף שהיה גדול הדור שאין כמוהו בדורו, וגם כל צבא השמים היו שותקים לשמוע את קולו וכל השערים והחלונות של כל חדרי גן עדן היו נפתחים לו** (ייסוד יוסף פרק לה ד"ה והנה הרפואה וד"ה והיו).

צריך לרדוף בכל הכוח אחרי מדת הענוה ולהתפלל לזכות לה

אין בכל המדות הטובות מדה יותר חשובה מהענוה (זרע שמשוך לר' שמשון נחמני פרשת בהעלותך דף קיה ד"ה 'סוף' והביא שכן היא דעת המקובלים) **שהיא הגדולה מכולם** (באר מים חיים) על התורה פרשת ויקרא ד"ה ואמנם הנה נודע) **המעולה והמשובחת שבכל המדות** (מדבר אליהו למחבר 'שבט מוסר' דרוש שלישי משיבת נפש דף טו ע"א ד"ה ולהשכילך זה צריך אנו) **והיא העיקרית, ותחתיה יוכלל הכל** (תומר דבורה' לרמח"ל פרק שני ד"ה לפיכך צריך כל אדם) **לפי שכל סוגי השלמות כלולות בה** (מדבר אליהו למחבר 'שבט מוסר' דרוש שלישי משיבת נפש דף טו ע"א ד"ה ולהשכילך זה צריך אנו). ומדת הענוה היא אב התורה והמדות הטובות, וכל חברותיה מובאות אחריה (נפלא יועץ ערך ענוה ד"ה ענוה היא מדה טובה). **ויש בה גם תקון וסגולה גדולה לקיים את כל התורה והמצוות, כי אם אדם עניו באמת אז אין הסטרא אחרא שולט בו והוא נעשה מרכבה לשכינה הקדושה, ואז קל לו לעסוק בתורה ולקיים את המצוות כשאין יצר הרע מתגרה בו** (יחומת אנך' להחיד"א פרשת נצבים פרק ל אות ו על הפסוק 'כי קרוב אלך הדבר מאד') **אחרי שהענוה והשפלות כבר ביטלו אותו** (מראית העין' להחיד"א על מסכת ברכות דף יז ד"ה וזאת שנית הענוה).

ועל פי רוב ידקמה לאדם שהוא עניו יותר מכל, אך הבל יפצה פיו שהוא עדיין לא נגע בה (באר מים חיים) פרשת ואתחנן ד"ה או ירמוז הכתוב) **כי קשה מציאותה** (נפלא יועץ ערך ענוה ד"ה ענוה היא מדה טובה). **שהרי חלק ממדת הענוה הוא לסבול מן הכל כמה ביושים ולא להשיב להם אלא להיות מהנעלבים** (פתיחה לספר 'זיקוקין דנורא ובעורין דאשא' ד"ה ועוד קשה), **לשמוע חרפתו ולא לדבר ולא להשיב לחברו אף שיש לו בלבו** (ארץ החיים) על תהלים מזמור לו בבאיור אות א). **ועוד יותר במעלה שלא ירע לו כלל אם יגנוהו כל בריות העולם** (באר מים חיים) פרשת ויקרא ד"ה לפי שהיה משה רבנו) **ואפילו אם יחזיקוהו לאיש גרוע ופתי** (באר מים חיים) פרשת ואתחנן ד"ה או ירמוז הכתוב). **וצריך להיות עניו לכל אדם ולאנשי ביתו יותר מכל שאר אדם, ובכללם אביו ואמו ואשתו ובניו ושאר בני ביתו ושכניו וקרוביו ואפילו עם הנכרי בשוק** (מראית חכמה' שער הענוה פרק ג ד"ה וכן כתוב בתנא). **ועוד שלא ייהנה בשום אופן כשיכבדוהו בני אדם בדברים או בכבוד ושררה וכדומה** (באר מים חיים) פרשת ואתחנן ד"ה או ירמוז הכתוב, 'באר מים חיים' פרשת ויקרא ד"ה לפי שהיה).

והרוצה להיות עניו כראוי יחשוב שכל אדם גדול ממנו, וכמה הוא גרוע בערכו. ויאמר **"עם היות שבני אדם אינם יודעים את חסרוני מה לי מזה, מאחר שאני מכיר בעצמי שאני נבזה וחדל אישים, וכך מעשי הגרועים והמכוערים שהם רעים וחטאים לה' מאוד. וגם העדר ידיעתי וחולשת יכולתי כי רב הוא בפרט בזיון המאכל והרעיון היוצא מגופי"** וכל כיוצא בזה. ואם יעלה כן על לבו של האדם בוודאי יהיה נבזה בעיניו (משנת חכמים לר' משה חאגיז על קנייני התורה חלק המעלה השביעית בענוה' אות רפה). **וצריך כל אדם להתפלל לזכות למדה זו של ענוה. לכן טוב לומר לאחר סיום תפילת העמידה קודם יהיו לרצון האחרון "רבונו של עולם, זכני למדת הענוה ולמדת ההכנעה** (ייסוד יוסף' פרק ז ד"ה וצריך האדם להתפלל) **באמת!"** (סגולות ישראל' מערכת ש ד"ה שוחט סגולה לשוחט). **ויתגבר על כך בבכי ותחנונים** (קב הישר' פרק ז ד"ה ועל כן צריך האדם). **ואם יתפלל בכל יום שיזכה מהשם יתברך ברוך הוא למדת הענוה, אז בוודאי "לב נשפך ונדקה אלקים לא תבזה"** (תהלים נא, ט) (ייסוד יוסף' סוף פרק לה ד"ה והיו יושבין). **וסגולה שיאמר האדם בכל יום את כל מזמור תהלים קל"א המתחיל ב"שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבני" (תהלים קלא, א) כי קלא' גמטריא ענוה'** (סגולות ישראל' מערכת ש ד"ה שוחט סגולה לשוחט' מספר 'אור החכמה' בשם כתבי האר"י ז"ל).

משיח בן דוד יהיה עניו מאוד שהרי במדת הענוה תלויה הגאולה

גאולתן של ישראל תלויה בענוה ושפלות רוח (שער הצדקה לר' דוד בן שמעון סימן קלא ד"ה אי נמי ועניו), **לכן "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם"** (ראה 'ילקוט שמעוני' במדבר רמז תרצה) **כי נוהג במדת הענוה** (הקדמה לפירוש 'ארץ ישראל' לר' ישראל אהרן מבקטשצוויץ על ספר 'ארץ החיים' ד"ה אר"י כל האומר מ'ארץ החיים'). ומדת הענוה ממהרת את הגאולה כפי שנרמז בפסוק **"כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב נדי"** (תהלים פא, טו) כלומר שאם יתפסו ישראל את דרך העניו **"כמעט" שימעיטו עצמם, אז "אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב נדי"** (תורת חכם' למחבר ספר 'טור ברקת' על השו"ע דרוש לראש השנה דף מד ע"א ד"ה ובפרט ענין השפלות). **והגאולה היא דווקא לנמוכי רוח שנאמר "והשאתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'" (צפניה ג, יב) וכן שנאמר "וענוים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום"** (הקדמה של פירוש 'ארץ ישראל' לר' ישראל אהרן מבקטשצוויץ על ספר 'ארץ החיים' ד"ה אר"י כל האומר). **וה' גילה לישראל כי הגאולה תהיה בזכות הענוים שנאמר "מעודד ענוים ה'" (תהלים קמו, ה) (יחומת אנך' להחיד"א על תהלים מזמור קמו ד"ה מעודד ענוים), וזה לפי שהשכינה נמצאת תמיד עם ישראל בזכות הענוה שבהם ואז ישראל זוכים לישועה שנאמר "בקום למשפט אלקים להושיע פל ענוי ארץ סלה" (תהלים עו, ה) כאשר התיבה "סלה" הכוונה לשכינה (עפ"י בית מועד' סוף דרוש שלושים וחמש דף קסח ע"א ד"ה והוה דוד דורש).**

וכשישראל יעסקו בתורה לשמה ובענוה, אז תפרה ישע בגאולה (יחומת אנך' להחיד"א על כתובים מזמור תהלים קג ד"ה והוה נעוץ סופר). **כי גאולתן ישראל היא בזכות התורה, והתורה צריכה להיות בענוה. שהרי מטעם זה הקב"ה נתן את התורה והמצוות בהר סיני הנמוך ועל ידי משה רבינו העניו מכל אדם וגם הגאולה העתידה תהיה בזכות משה רבינו, לכן צריכה להיות בה ענוה. ואז הוא ברחמינו יגאלנו** (יאבת דוד' להחיד"א דרוש ג' לשבת כלה דף יא ע"א טור ב ד"ה ועתה נא עלי) **וישלח את אליהו הנביא לבשר את ישראל שנאמר "הנה אנכי שלח לך את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא"** (מלאכי ג, כג) (יאבת דוד' להחיד"א דרוש ג' לשבת כלה דף יא ע"א טור ב ד"ה ועתה נא עלי) **ויביא את משיח בן דוד** (יחומת אנך' להחיד"א על כתובים מזמור תהלים קג ד"ה והוה נעוץ סופר) **שגם הוא יהיה עניו ושפל ואינו נוטל עטרה לעצמו להתגדל. והסימן לכך במה שנאמר עליו בשעה שיבוא ויגאלנו "גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך נבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור"** (זכריה טו, ט) (הקדמה לפירוש 'ארץ ישראל' לר' ישראל אהרן מבקטשצוויץ על ספר 'ארץ החיים' ד"ה אר"י כל האומר מ'ארץ החיים') **במהרה בימינו, אמן.**

<p>העניו גם לעילוי נשמת: אליהו בן גיט ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: חנה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: לואה מרים בת נחמיה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: לואה שרה בת מנחם צבי ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העניו גם לעילוי נשמת: דוד יוסף בן זילפה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: סליה אסתר בת אלינור ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: שרה בת אילנה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: רמאל משה בן רבקה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: אבישלום בן רות ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העניו גם לעילוי נשמת: דוד יוסף בן זילפה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: סליה אסתר בת אלינור ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: שרה בת אילנה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: רמאל משה בן רבקה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: אבישלום בן רות ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העניו גם לעילוי נשמת: דוד יוסף בן זילפה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: סליה אסתר בת אלינור ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: שרה בת אילנה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: רמאל משה בן רבקה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: אבישלום בן רות ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העניו גם לעילוי נשמת: דוד יוסף בן זילפה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: סליה אסתר בת אלינור ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: שרה בת אילנה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: רמאל משה בן רבקה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: אבישלום בן רות ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>העניו גם לעילוי נשמת: דוד יוסף בן זילפה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: סליה אסתר בת אלינור ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: שרה בת אילנה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: רמאל משה בן רבקה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p> <p>העניו גם לעילוי נשמת: אבישלום בן רות ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.</p>
--	---	---	---	---	---

העניו גם לעילוי נשמת: **דוד יוסף בן זילפה** ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

העניו גם לעילוי נשמת: **סליה אסתר בת אלינור** ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

העניו גם לעילוי נשמת: **שרה בת אילנה** ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

העניו גם לעילוי נשמת: **רמאל משה בן רבקה** ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

העניו גם לעילוי נשמת: **אבישלום בן רות** ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.